

UDK (UDC): 930.25(497.6):377

Haris Zaimović*

OBRAZOVANJE I EDUKACIJA KAO DIO STRATEGIJE RAZVOJA BAŠTINSKIH USTANOVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Izvleček:

Izobraževanje kot del strategije razvoja dediščinskih ustanov v Bosni in Hercegovini

Pričujoči prispevek je neke vrste nadaljevanje članka, ki ga je avtor objavil v »Glasniku arhiva i Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine« z naslovom »Osvrt na arhivsku struku u Bosni i Hercegovini: potreba za strategijom u arhivskoj djelatnosti«. Avtor se posveča današnjemu dogajanju v dediščinskem sektorju v Bosni in Hercegovini ter izobraževanju, ki je v povezavi z njim. Poudarja pomembnost izdelave enotne strategije za dediščinski sektor v Bosni in Hercegovini, ki bi obravnavala tako izobraževanje kot vodenje procesa za oblikovanje učno-znanstvenih programov in načrtov. Prav tako pomembno je ustvarjanje pogojev za izdelavo tovrstne strategije, sodelovanje in koordinacija znotraj dediščinskega sektorja ter akademsko-izobraževalnih institucij v BiH in širši regiji. Avtor predstavlja svoje mnenje o tem, kako bi lahko dosegli napredek v okviru strokovnega akademskega izobraževanja v dediščinskem sektorju.

Ključne besede:

dediščinski sektor, strategija, Bosna in Hercegovina, arhivistika, bibliotekarstvo, muzeologija, informacijske vede, izobraževanje, dediščinske in znanstvene ustanove ter društva, akademski učno-znanstveni programi, sodelovanje in koordinacija.

Abstract:

Education and Training as Part of the Strategy for the Development of Heritage Institutions in Bosnia and Herzegovina

This article is a continuation of the article entitled "Review of the Archival Profession in Bosnia and Herzegovina: the Need for a Strategy of Archival Activity" which the author published in "Glasnik Arhivâ i AUBiH". The author considered the present situation in the heritage sector in Bosnia and Herzegovina and education in relation to the heritage sector. The article discusses the importance of a strategy for the heritage sector in Bosnia and Herzegovina that would treat education and start the process for developing new educational and scientific/academic programs and plans. What is also important is the creation of preconditions for the creation of such a strategy, and cooperation and coordination within the heritage sector, academic and educational institutions in BiH, and the region too. The article presents the author's opinion on the manner how to make some progress when it comes to the professional development of academic education in the heritage sector.

Key words:

heritage activities/sectors, processes, strategies, Bosnia and Herzegovina, archival science, library science, museum science, information science, education, heritage and scientific institutions and associations, academic teaching and scientific/academic programs, co-operation and co-ordination.

* Haris Zaimović, JU Historijski arhiv Sarajevo, Alipašina 19, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

UVOD

Arhivska, bibliotečka i muzejska struka te djelatnost u Bosni i Hercegovini ne mogu se posmatrati svaka ponaosob a da se, pritom, ne sagleda ukupno stanje baštinske djelatnosti. Kada govorimo o unapređenju arhivske, bibliotečke te muzejske struke odnosno rada arhiva, biblioteka i muzeja potrebno se osvrnuti i na opću te zajedničku problematiku razvoja baštinskih djelatnosti i ustanova te na njihovu međusobnu saradnju u Bosni i Hercegovini. Obrazovanje i educiranje jedni su od najvažnijih elemenata koji trebaju stvoriti uvjete za unapređenje i za adekvatno poboljšano vođenje baštinske djelatnosti. Svakako da i kadrovska politika ima itekako veze s postojećim programima obrazovanja i educiranja. Stručno osposobljeni kadrovi jedan su od osnovnih preduvjeta uspješnog planiranja i obavljanja svake djelatnosti te jedan vid garancije za uspješno izvršavanje svih zadataka.

U Bosni i Hercegovini odavno postoji potreba za redefiniranjem odnosa i ciljeva u baštinskim djelatnostima i ustanovama. Stvarnost arhivskih, muzejskih i bibliotečkih ustanova i djelatnosti kroz povijest mijenjala se mnogo puta i stoga su iste prilagođavale predmet svog bavljenja i način rada kontekstu, društvenim, ekonomskim, političkim i kulturnim uvjetima koji su ih okruživali. Baštinske djelatnosti u Bosni i Hercegovini već duže vrijeme prolaze kroz dosta težak i neizvjestan proces prilagodbe u tzv. tranzicijskim ili, bolje rečeno, *bosanskohercegovačkim* prilikama. Ovaj proces neizvjestan je iz najmanje dva razloga: prvi je taj da se gubi želja (najblaže rečeno), odgovornost i sluh za potporu i participiranje relevantnih državnih institucija u razvoju i očuvanju baštinskog sektora, a drugi razlog jeste rapidno zaostajanje u materijalnom, tehnološkom i intelektualnom aspektu bosanskohercegovačkih baštinskih ustanova s onim u regiji i cijeloj Evropi. Razlog tome jeste i politika obrazovanja, odnosno program obrazovanja i educiranja, za koji slobodno možemo konstatirati da i ne postoji, bar ne onakav da zadovoljava minimum potrebnih standarda u oblasti baštinskih djelatnosti. Danas u Bosni i Hercegovini arhivske, muzejske i bibliotečke ustanove te sve djelatnosti koje pokrivaju rad institucija ovog karaktera moraju stalno braniti i obrazlagati razloge zbog kojih su uopće potrebne ovom društvu i državi.

Kulturna strategija, odnosno strategija o kulturnoj politici u Bosni i Hercegovini jeste potreba o razvijanju svijesti o kulturi, poticanju novih inicijativa u institucionalnoj i vaninstitucionalnoj sferi kulture. To je, svakako, i saradnja, koordinacija i partnerstvo unutar različitih kulturnih sektora, kao i saradnja s drugim društvenim sektorima. Glavni cilj strategije kulturne politike jeste dugoročni održivi razvoj kulture i osmišljavanje koraka kako doći do toga cilja. Ona definiše kontekst, ciljeve i zadatke kulturne politike. Jedan od bitnih segmenata te politike jeste i obrazovanje. Uvijek je važno naglašavati da su baštinske ustanove i kulturne i obrazovne i odgojne! A to su **ustavne kategorije!**

Šta podrazumijevamo pod pojmom obrazovanje u oblasti baštinskih djelatnosti i usluga? To su adekvatni programi obrazovanja u srednjoškolskom i akademskom sektoru (koji tretiraju i proučavaju tematiku baštinskih djelatnosti i usluga) te edukacijski programi osmišljeni i organizirani od strane samih baštinskih institucija ili njihovih asocijacija za djelatnike u istim te za sve druge zainteresirane koji su direktno ili indirektno vezani za ovu oblast. Obrazovanje je najbitniji segment u kreiranju kadrovske politike u baštinskom sektoru i preduvjet za uspješno hvatanje u koštac sa svim izazovima i problemima s kojima se danas suočava baštinska djelatnost i kultura uopće u Bosni i Hercegovini.

STRATEGIJA ZA BAŠTINSKU DJELATNOST

Naše društvo mora raditi na jačanju poticaja razvoja vrijednosti, očuvanja i vrednovanja kulturnog naslijeđa. U bosanskohercegovačkom društvu osjeća se potreba za stalnim razvijanjem svijesti o bitnosti sakupljanja, očuvanja, unapređenja i prezentiranja kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa te, također, za razvijanjem svijesti o bitnosti postojanja stabilnih, savremenih i kreativnih baštinskih te ustanova i institucija kulture uopće. Obrazovanje jeste jedna od poluga kojima treba jačati ovu svijest i interes, jer se te time jača sam proces socijalizacije, pri čemu se razvija vlastiti osjećaj identiteta, slobode i individualnosti (samostalno mišljenje i djelovanje), odnosno razumijevanje koje ljudi imaju o tome ko su, šta su i šta im je važno.

U ovim procesima važnu ulogu imaju upravo baštinske djelatnosti, ustanove i usluge. Obrazovanje i baštinske djelatnosti uzajamno su povezane i oslanjaju se jedni na druge. Uzdrmani sistemi vrijednosti u Bosni i Hercegovini najteže su pogodili upravo baštinske djelatnosti i obrazovanje. Skoro dva desetljeća govorimo o evropskim integracijama, o potrebi uvođenja evropskih standarda, o reformi srednjeg i visokog obrazovanja, o informatizaciji, digitalizaciji itd. a da u nekim našim postupcima radimo baš suprotno, te se stječe dojam da naša priča sve više liči onoj Balaševićевой strofi *Putuj Evropo, i nemoj više čekati na nas*. Zaista, moraju se praviti duboki rezovi i zahvati u oblasti obrazovanja i kulturne politike uopće, u baštinskim djelatnostima i uslugama te u obrazovanju u relaciji s baštinskim djelatnostima i uslugama. To su, naravno, procesi dugog trajanja i potrebno ih je pravilno usmjeravati.

Ovdje je, vrlo važno stvoriti preduvjete za razradu jedne strategije, a koja bi se bavila kulturnom politikom, obrazovanjem, baštinskim ustanovama, djelatnostima i uslugama te informatizacijom u baštinskom sektoru. Pod tim podrazumijevamo kvalitetnu i otvorenu saradnju unutar cjelokupnog baštinskog sektora (institucionalnu i vaninstitucionalnu). Ovaj sektor u Bosni i Hercegovini mora raditi na što boljem međusobnom uvezivanju (organizacijski, asocijacijski ili putem zajedničkih projekata). Ono što je najvažnije jeste pronalaženje, okupljanje, integriranje, usmjeravanje i poticanje stručnjaka (kadrova), odnosno potencijala koji je direktno ili, pak, indirektno vezan za ovu oblast. Smatramo da Bosna i Hercegovina ima ljude koji mogu dati svoj doprinos kada je u pitanju sektor o kojem ovdje govorimo. Mi definitivno moramo popraviti svoju kadrovsku politiku, koja je dosta opterećena nestručnošću, neznanjem, sujetom, egoizmom i protekcijom.

Razrada jedne strategije kulturne politike podrazumijeva višemjesečnu javnu raspravu-tribinu u kojoj bi bili uključeni svi relevantni faktori poput kulturnih, baštinskih i naučnih institucija, resornih ministarstva i nadležnih komisija pri parlamentima, potom intelektualci, nezavisni eksperti i stručnjaci, univerzitet, Akademija nauka i umjetnosti BiH, javne ustanove kulture, kulturne asocijacije, festivali, slobodni umjetnici i granski sindikati. Baštinske djelatnosti, usluge i ustanove moraju biti adekvatno istaknute i zastupljene u dokumentu koji bi tretirao strategiju kulturne politike.

Arhivska, bibliotečka i muzejska djelatnost te ustanove i struka uopće moraju se uzeti u razmatranje prilikom stvaranja ovakvog jednog dokumenta. Svaki baštinski sektor ponaosob mora imati svoju strategiju razvitka i daljeg rada. U takvoj strategiji bila bi obuhvaćena i razmatrana sva raznolikost i posebnost, ali i zajedničke odlike koje arhivska, bibliotečka i muzejska djelatnosti imaju te bi, također, bili definirani neki strateški ciljevi. Taj dokument morao bi biti inkorporiran u ono što se zove

strategija razvoja i djelovanja baštinskih ustanova ali bi ga valjalo smatrati i dijelom strategije obrazovanja, odnosno razvoja informacijskih nauka. A sve to treba biti neizostavan dio strategije razvoja kulturne politike.

Strategija definira kontekst, ciljeve i zadatke kulturne politike (legislativu, finansiranje, participaciju, obrazovanje, unapređivanje, zapošljavanje, privatizaciju i decentralizaciju) u sferi umjetnosti, kulturne industrije, kulturnih odnosa, saradnje kulture s drugim društvenim sektorima razvoja i u sferi kulturne baštine (arhivi, biblioteke, muzeji, spomenička baština i tradicijska kultura).¹ Bitni aspekti jedne strategije jesu uvezivanje (engl. *networking*), marketing (kako prema javnosti tako i prema djelatnicima u kulturnim i baštinskim ustanovama), analiza stanja i rada. Strategija je kontroliran proces, a dokument o strategiji definira i postavlja akcione planove.

Arhivska, bibliotečka i muzejska struka u Bosni i Hercegovini moraju na realnoj osnovi definirati svoje kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve te prema njima oblikovati svoje planove i programe rada. Ovi sektori također moraju biti involvirani u reformu srednjeg i visokog obrazovanja. Potrebno je nametnuti se i tražiti adekvatna rješenja u Bolonjskim procesima. Ovakvo što dosad, nažalost, nije bio slučaj. Baštinski sektor nije bio uključen u izradu strategije za kulturnu politiku a također ni u izradu istog takvog dokumenta za srednje i visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini.

Kako učiniti da ovakvo što ne bude samo zbir naših lijepih želja već ozbiljan projekt s ostvarivim i provodivim idejama, prijedlozima i planovima? Najprije, za izradu svake strategije potrebna je stručna i objektivna analiza stanja i potreba u baštinskoj djelatnosti. Svi mi govorimo o generalno lošem stanju u baštinskom sektoru u Bosni i Hercegovini, ali, koliko je to stanje zaista loše? Kakvi su naši kadrovski i materijalni potencijali? Šta je to što baštinski sektor može popraviti bez pomoći države, odnosno, šta je to što je do nas, dakle šta mi sami možemo uraditi? Prilikom izrade dokumenta analize stanja i potreba (što bi se također trebalo pojaviti tek kao rezultat javne rasprave kao i stručnih, detaljnih i jasnih izvještaja) moraju se definirati i postaviti adekvatna pitanja na koja bi takav jedan dokument odgovorio.

STVARANJE PREDUVJETA

Kao što smo ranije naglasili reforma obrazovanja, Bolonjski procesi te izrada adekvatnih akademskih nastavno-naučnih programa obrazovanja koji bi se bavili baštinskim sektorom i uslugama dugotrajni su procesi rada, prilagođavanja i primjenjivanja novih standarda i tehnologija. To su procesi koji trebaju izgraditi mehanizme odgovornijeg ponašanja svih onih koji sudjeluju u njima. Prema kome odgovorni? Prema društvu, struci, institucijama i ustanovama u kojima djeluju te prema samim sebi. Uspješnost tih procesa također je uvjetovana našim stavom i odgovornošću, tako da su svi ti procesi i naša odgovornost prema tim procesima uzajamno povezani.

Poslije već ranije spomenute, prijeko potrebne, analize stanja i potreba baštinskog sektora (svakog ponaosob) u formi jednog dokumenta, potrebno je raditi na okupljanju stručnjaka (kadrova) koji su direktno ili, pak, indirektno vezani za ovu oblast. Naravno da su finansije uvijek problem kada se govori o većem ili širem

---

¹ Grupa autora, »Hrvatska u 21. stoljeću - Strategija kulturnog razvitka - dokument«, Biblioteka Kulturni razvitak, velika edicija, knjiga 3, Zagreb, 2003, str. 6-7 (uzeto iz sadržaja).

angažmanu adekvatnih stručnjaka ali u tome se jednostavno mora ustrajati odnosno potrebno je nalaziti bilo koje moguće načine. To su svakako, pored zapošljavanja stručnjaka (školovanih kadrova), i ostvarivanje ugovorene saradnje ustanova/institucija sa stručnjacima na raznim projektima. Također važna saradnja jeste ona koju sa stručnjacima trebaju ostvarivati baštinska udruženja u Bosni i Hercegovini.

Rad i angažiranje baštinskih udruženja/udruga u Bosni i Hercegovini trenutno nije na nivou koji bi zadovoljavao minimum za stvaranje preduvjeta za izradu jedne strategije razvoja baštinskog sektora u Bosni i Hercegovini. Arhivski djelatnici su jedini u Bosni i Hercegovini koji u svojim entitetskim i krovnim državnim udruženjem okupljaju djelatnike arhivskih ustanova u cijeloj državi. Muzejski djelatnici u Bosni i Hercegovini to ostvaruju putem Međunarodne asocijacije ICOM (International Council of Museums / Međunarodno vijeće muzeja) dok na državnom nivou ne postoji ni jedno domaće udruženje, osim onog u Republici Srpskoj, dakle u Federaciji BiH uopće ne djeluje ništa slično tome. Kada je riječ o udruženjima bibliotekara u Bosni i Hercegovini taj segment baštinskog sektora možda je i najlošiji, pogotovu kada se govori o saradnji i zajedničkim projektima između bibliotečkih ustanova i djelatnika u oba bosanskohercegovačka entiteta.

Jasno nam je da udruženja / udruge ne mogu sami riješiti probleme struke, ali, upravo kroz njihovu organizaciju, kroz pitanjima kojima se bave, kroz načine na koje sprovede svoje zadate programe, ciljeve i zadatke možemo procijeniti i saradnju koju baštinske ustanove i djelatnici ostvaruju. Kroz adekvatno i angažirano djelovanje u udruženjima i raznim asocijacijama koje povezuju djelatnike i stručnjake iz baštinskog sektora u Bosni i Hercegovini mogu se definirati zajednički stavovi i potrebe te se može zajednički nastupati prema državnim institucijama, međunarodnim srodnim asocijacijama i ostalim zainteresiranim za baštinski sektor poput univerziteta, medija, Akademije nauka i umjetnosti BiH te javnosti uopće. Udruženja moraju poticati saradnju kako unutar baštinskog sektora, tako i saradnju baštinskog sektora sa svim relevantnim i zainteresiranim institucijama, ustanovama i pojedincima, a kojima je zajednički interes i želja unapređenje baštinskog sektora, kulture i obrazovanja. Upravo su udruženja ta koja imaju zadatak okupljanja kvalitetnih stručnjaka i obrazovanih mladih ljudi s idejama.

Obaveza udruženja (bar onih koji djeluju) jeste i borba za status i za zaštitu struke u društvu. Njihova obaveza jeste i ta da budu involvirani u nove tokove razvoja i unapređenja struke, te da bar teorijski i prate razvoj iste. Baštinski sektor u Bosni i Hercegovini upravo se kroz zajednička udruženja/udruge, asocijacije i sl. treba nametnuti pri razradi bilo kojeg dokumenta koji će se baviti kulturom, obrazovanjem i baštinskim sektorom.

Nažalost, dosad, to nije bio slučaj. Struka se jednostavno mora osloboditi kadrova koji sebe postavljaju ispred saradnje, napretka i razvoja, odnosno na štetu struke. Prednost moraju imati visokoobrazovani ljudi koji su spremni i voljni angažirati se i primijeniti svoja znanja. Baštinska oblast u Bosni i Hercegovini ima isuviše mali broj djelatnika da bi sebi mogla priuštiti nerad, bespotrebna politička, lična i bilo koja druga *prepiranja* koja samo štete ugledu ustanova i struke te troše vrijeme, energiju i druge resurse potrebne za razvoj.

Usto, potrebno je prihvatiti i koncept (shvatanje) da se baštinske djelatnosti zasnivaju na nekoliko temeljnih načela, a kojima se iskazuje potreba njihova približavanja s ciljem da se u globalnom mrežnom okruženju na potrebe korisnika za

raznolikim informacijama odgovori na kvalitetniji, jednostavniji i brži način.² Jedno od tih načela jeste načelo očuvanja kulturne baštine ali i načelo društvene svrsishodnosti i univerzalnosti informacijskih djelatnosti, načelo nužnosti stalnog olakšavanja djelotvornog prijenosa informacija te načelo omogućavanja dostupnosti dokumenata i informacija bez obzira na to gdje su i kada pohranjeni.³

Arhivska, muzejska i bibliotečka struka te cjelokupna baštinska djelatnost u Bosni i Hercegovini moraju imati zajednički stav u vezi s nekim bitnim pitanjima. Obrazovanje u relaciji s baštinskim sektorom definitivno jeste jedno od tih pitanja.

OBRAZOVANJE I BAŠTINSKA DJELATNOST U BOSNI I HERCEGOVINI - NAŠE ŽELJE I MOGUĆNOSTI

Svjесni smo koliko je teško u ovom trenutku očekivati da se u Bosni i Hercegovini ostvare neki brzi pozitivni pomaci kad je u pitanju integracija baštinskog sektora u procese obrazovnih reformi. Ovdje se sam proces reformi cjelokupnog obrazovanja kreće vrlo sporo i nesigurno, a mnogo teži problemi prate sektor kulture gdje se isti doslovice bori za svoj opstanak i očuvanje. To je realnost unutar koje baštinski sektor u Bosni i Hercegovini djeluje i shodno tome on se prilagođava datim okolnostima, koje su za njega te obrazovanje i kulturu očito nepovoljne.

Nekako se stječe dojam da, dok trošimo vrijeme i resurse na očuvanje onoga što imamo te na vraćanje nivoa rada i usluga na *prijeratni* period, jednostavno ne stižemo u dovoljnoj mjeri baviti se novim tokovima, rješenjima i dostignućima, odnosno ne pratimo razvoj u susjedstvu i Evropi. Razlozi tome objektivne i subjektivne su prirode. Na ovom mjestu nećemo dublje analizirati uzroke ovakvog stanja, ali činjenica je da baštinski sektor u našoj zemlji zaostaje mnogo (i previše) u odnosu na onaj u Hrvatskoj, Srbiji i Sloveniji.

Da li arhivistika, bibliotekarstvo i muzeologija posjeduju naučni diskurs u Bosni i Hercegovini? Da li su uz bibliotekarstvo, arhivistika i muzeologija adekvatno zastupljeni u nastavno-naučnim programima akademskih institucija u Bosni i Hercegovini? Kako uopće u Bosni i Hercegovini stojimo s pojmom *informacijske nauke* u akademskim nastavno-naučnim programima? Da li postoji ikakva utvrđena strategija kadrovske politike u baštinskom sektoru? Bojimo se da su odgovori na ova pitanja uglavnom negativni. Nažalost, ništa bolja situacija nije ni sa stručnim obrazovanjem za arhiviste, bibliotekare i muzeologe, a koje organiziraju baštinske ustanove (u usporedbi s Hrvatskom, Srbijom i Slovenijom). To naravno, automatski utječe i na način napredovanja u struci odnosno postizanje viših stručnih zvanja.

U Bosni i Hercegovini stanje nije baš sasvim jasno kada je u pitanju etabliranje i definiranje naučnih disciplina poput arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije u akademskim obrazovnim institucijama. To se, onda, također odražava i na odnos prema njima u kontekstu djelovanja baštinskih ustanova u našoj zemlji. Drugi problem u našem tzv. tranzicijskom društvu jeste nalaženje adekvatnog modela upravljanja i organiziranja (u ekonomskom aspektu) institucija te ustanova kulture i kulturne djelatnosti uopće - menadžmenta u kulturi.

---

² Aparac-Jelušić, T., Faletar Tanacković, S. i Jelušić, S., *Školovanje arhivista, knjižničara i muzeologa: pogled iz perspektive akademske ustanove*, 41. savjetovanje Arhivska služba na pragu pristupa Hrvatske Europskoj uniji, Karlovac, HAD, Državni arhiv u Karlovcu, 2005, str. 147.

³ Aparac, T., *Informacijske znanosti: temeljni koncepti i problemi*, Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Zagreb, Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998, str. 24.

S obzirom na naučnu etabliranost arhivistike i dokumentalistike, bibliotekarstva te muzeologije u Hrvatskoj ali i s obzirom na njihovo definiranje kao dijela informacijskih nauka posve je logično da se u tom, nadasve razvijenom kontekstu razmatralo, raspravljalo i pisalo o ovim važnim temama. To potvrđuju zbornici i stručni časopisi koji izlaze redovno te koji prate razvoj informacijskih nauka, baštinskih djelatnosti i usluga, kao i rad arhivskih, bibliotečkih, muzejskih i drugih sličnih ustanova u Hrvatskoj, regiji i svijetu.⁴ U Bosni i Hercegovini također izlaze pojedini stručni časopisi. Oblast bibliotekarstva podijeljena je po entitetskoj liniji, i koliko nam je poznato izlazi jedan stručni časopis u Federaciji BiH - *Bosniaca* (časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke u BiH), a za Republiku Srpsku nemamo podatak.

Oblast arhivistike i arhivske struke pokrivaju čak tri časopisa - *Arhivska praksa*, *Glasnik Arhiva i AUBiH* te *Glasnik Udruženja arhivskih radnika Republike Srpske* i sva tri su, shodno okolnostima, relativno redovni. Muzejska struka, koliko nam je poznato nema svoj stručni časopis u Bosni i Hercegovini. U našoj zemlji također djeluje još jedno udruženje, a to je Asocijacija informacijskih stručnjaka - bibliotekara, arhivista i muzealaca (BAM) - koja već svojim nazivom odaje ambiciozan i ozbiljan karakter svoga djelovanja i bavljenja značajnim pitanjima iz polja baštinskih informacijskih usluga. Ova asocijacija jednom godišnje organizira skupove te poslije istih objavljuje zbornik. To nije dovoljno i tu se stvari moraju mijenjati.

Nažalost u Bosni i Hercegovini nema u cijelosti razvijenog naučnog diskursa u oblasti arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije. Pojedini radovi iz oblasti bibliotekarstva i arhivistike, napisani od strane nekih naših stručnjaka, a u kojima se te nauke tretiraju ili razmatraju kao dio informacijskih nauka ili se bar bave nekim segmentom korelacije arhivistike i bibliotekarstva s informacijskim naukama, ipak čine samo pozitivan izuzetak. Još je manji broj radova u Bosni i Hercegovini o temi stručnog obrazovanja i obrazovnih programa na svim nivoima u relaciji s baštinskim djelatnostima. Ovdje također pojedini pozitivan izuzetak čini pravilo.

Danas u Bosni i Hercegovini isključivo u Sarajevu djeluje Katedra za bibliotekarstvo na Odsjeku za bibliotekarstvo i komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Nešto slično za arhivistiku i muzeologiju ne postoji. Na Dvopredmetnom dodiplomskom studiju bibliotekarstva sa studijskim grupama ostalih odsjeka Filozofskog fakulteta u programu izučavaju se jednosemestralni predmet (na prvoj godini) *Osnove informacionih znanosti i bibliotekarstva I i II* te jednosemestralni predmeti *Opća historija informacijske kulture* i *Opća historija informacijske kulture BiH*.

Razumljivo je da se oblast bibliotekarstva ovdje najviše razmatra a ostale oblasti tek onoliko koliko je potrebno za poznavanje općih činjenica i informacija. U trećem semestru izučavaju se izborni predmeti *Informacijsko zakonodavstvo i etika* te *Informacijska politika*. U petom semestru studira se predmet *Baza podataka*, a u šestom *Digitalizacija*.

⁴ Usp. zbornici *Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, koji izlaze od 1998. godine (dosad objavljeno 8 zbornika)* i stručni časopisi: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, *Arhivski vjesnik*, *Informatica muzeologica* te relativno novi časopis *Libellarium*.

Na Dvopredmetnom diplomskom studiju bibliotekarstva u kombinaciji sa studijskim grupama ostalih odsjeka Filozofskog fakulteta izučavaju se jednosemestralni predmeti (od VII. do X. semestra / četvrta i peta godina) *Kulturna baština u savremenom tehnološkom okruženju*, potom izborni predmeti *Organizacija znanja* te *Metapodaci*, a nakon toga dolazi predmet *Informacioni sistemi i mrežni servisi* te jedan od izbornih predmeta *Informacijski izvori i službe*. Ovdje zapažamo još dva nama interesantna predmeta a to su *Oblikovanje i održavanje mrežnih stanica* i *Upravljanje informacijskim institucijama*.

Za razliku od bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini, izučavanje arhivistike znatno je razuđenije na filozofskim fakultetima ali ne kao samostalni predmet već kao dio predmeta Pomoćne historijske nauke ili Pomoćne povijesne znanosti na odsjecima za historiju/povijest/istoriju, pri čemu manji dio polaganja ovog ispita obuhvata iz oblasti arhivistika. Nakon tog ispita prestaje svako bavljenje arhivistikom na odsjecima za historiju/ povijest/istoriju. Treba još napomenuti i to da se, kada je ovaj predmet u pitanju, ostalo na pozicijama davnih 60-tih i 70-tih godina, odnosno da se ovdje radi samo i isključivo o izučavanju arhivistike kao pomoćne historijske discipline. Nema govora o razvoju arhivistike kao dijela informacijskih nauka, niti njenog dovođenja u kontekst baštinskih djelatnosti. Iako su u međuvremenu u Bosni i Hercegovini napisani udžbenici iz arhivistike koji su malo odmakli s ovih pozicija, na predmetu PHN isti se rijetko ili nikako koriste.

S muzeologijom stojimo još lošije i slobodno možemo konstatirati da se ovom oblašću ne bavi niti jedna akademska obrazovna institucija u našoj zemlji. Ono što se naziva Muzeologija na postdiplomskom studiju Odsjeka za historiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu (izborni predmet) ne možemo posmatrati kao muzeologija u njenom današnjem značenju i definiranju, već više kao izučavanje historije razvoja muzeja, njegovog rada te unutrašnjeg uređenja (što je samo jedan mali dio/segment bavljenja muzeologije).

Bez obzira što se svi nabrojani predmeti koji se studiraju na Katedri za bibliotekarstvo izučavaju uglavnom iz perspektive bibliotekarstva (što je i logično), možemo biti više nego zadovoljni činjenicom da uopće imamo jednu takvu katedru u Bosni i Hercegovini. Iako je činjenica da je postojeći korpus znanja u arhivistici, bibliotekarstvu i muzeologiji nastao iz djelatnosti i zadaća javnih društvenih ustanova one svakako imaju svoju autonomnost, samodovoljnost i naučni karakter. Danas su čak i u Bosni i Hercegovini uglavnom svi saglasni u tome da se arhivistika, bibliotekarstvo i muzeologija vežu uz informacijske nauke, odnosno oblast informacijskih nauka. Nećemo ulaziti u ono što se zove preispitivanje temeljnih pojmova na kojima je ustanovljena savremena nauka, pa samim tim i informacijska nauka jer se ista tek treba etablirati i definirati u akademskom sektoru u Bosni i Hercegovini. Na ovom mjestu potrebno se ponovo pozvati na ranije spomenuta temeljna načela na kojima se zasnivaju arhivska, bibliotečka i muzejska djelatnost. Ovdje smo predočili ono s čim trenutno Bosna i Hercegovina raspolaže u akademsko-obrazovnim programima. S obzirom na okolnosti to se uvijek može posmatrati u kontekstu, kolokvijalno govoreći, poluprazne ili polupune čaše vode.

Možemo govoriti o tome koji bi akademski obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini bio najidealniji i koja su to najbolja rješenja, ali to ne bi bilo niti izvodivo niti realno. Svjesni smo da se radi o procesu i da tek ukoliko dođe do ispunjavanja bar nekih od ranije nabrojanih preduvjeta možemo očekivati neke promjene nabolje, bar kada je u pitanju baštinski sektor. Mi najprije moramo sami sebe pitati da li želimo išta mijenjati, šta treba mijenjati i koliki su nam kapaciteti

za promjene. Kad kažemo *mi*, mislimo na akademsku zajednicu i na baštinski sektor. Smatramo da u naredne tri, a možda i četiri godine nije realno očekivati da imamo jedan Odsjek informacijskih nauka po ugledu na onaj koji djeluje na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu,⁵ a o kojem mnogi u akademskom i baštinskom sektoru u Bosni i Hercegovini govore, te se s pravom žele graditi na njega. Ali, ono što je realno, jeste da se u naredne tri do četiri godine poduzmu ozbiljni i konstruktivni koraci koji bi doveli do toga da se napokon (za nekih šest do sedam godina) i otvori jedan takav odsjek. Ovdje odmah nailazimo na jedan problem koji je slaba tačka ili Ahilova peta bosanskohercegovačkog društva u cijelosti, a to je dugoročno pa čak i srednjoročno planiranje. No, to je tema za neke druge referate.

Na primjeru susjedne Hrvatske vidimo da je obrazovanje arhivista dvojako (VSS): Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za informacijske znanosti - katedra za arhivistiku, a također se u organizaciji Hrvatskog državnog arhiva, Hrvatskog arhivističkog udruženja i Hrvatskog arhivskog vijeća organiziraju tečajevi za obrazovanje i obuku novouposlenih arhivskih djelatnika, što je dopunsko obrazovanje i služi kao priprema za polaganje stručnog ispita.⁶

To jeste smjer kojim bi i mi u Bosni i Hercegovini trebali ići. Kako to postići? Početni koraci svakako bi bili formiranje jednog zavoda ili instituta za informacijske nauke pri Katedri za bibliotekarstvo Odsjeka za komparativnu književnost i bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, uz istovremenu saradnju sa zagrebačkim Odsjekom i drugim sličnim visokoškolskim ustanovama u regiji i Evropi.⁷ Također, važno je iskoristiti i angažirati školovane kadrove te istovremeno poticati stvaranje novih kadrova. Iz ovog instituta mogao bi izrasti i Odsjek za informacijske nauke. Arhivistiku i uz nju dokumentalistiku potrebno je pravilno usmjeriti, unijeti novine i nove poglede i perspektive, a muzeologiji otvoriti vrata u akademskom obrazovnom sistemu.

Pri ovakvom institutu mogao bi se osmisлити pravilan i svrsishodan program gradiva informacijskih nauka i baštinskih djelatnosti, možda kao posebni dvosemestralni predmet koji bi se mogao proučavati i na odsjecima za historiju (Pomoćne historijske nauke ostale bi kao poseban predmet gdje bi uz arhivistiku, muzeologija i bibliotekarstvo također našli svoje mjesto u jednoj od svojih uloga multidisciplinarnog karaktera istraživačkog rada i procesa), odsjecima za književnost kao na elektrotehničkim i prirodnomatematičkim fakultetima.⁸

Istovremeno, taj institut radio bi na svom jačanju i osmišljavanju gradiva i akademskog programa rada na temelju kojeg bi se formirao Odsjek za informacijske nauke. Iz izloženog jasno se vidi to koliko nam je važna i prijeko potrebna saradnja i koordinacija između baštinskog sektora, univerziteta, Akademije nauka i umjetnosti te raznih fakulteta, odsjeka i katedri u Bosni i Hercegovini ali i u regionu. Ta saradnja preduvjet je za pokretanje procesa o kojima govorimo.

⁵ Organizacija Odsjeka za informacione znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu: <http://www.ffzg.hr/infoz/hr/index.php/katedre> (4. 12. 2010).

⁶ Boras, D. I Heđbeli, Ž., *Položaj i uloga arhiva i pismohrana u suvremenom društvu, izlaganje sa II kongresa hrvatskih arhivista u Dubrovniku 2005.*, tekst je postavljen na web stranici Hrvatskog arhivističkog društva, <http://www.had-info.hr/rad-drustva/izlaganja/72-polozaj-i-uloga-arhiva-i-pismohrana-u-suvremenom-drustvu>, (10. 10. 2010.), str. 3.

⁷ *To i jeste jedan prijedlog Katedre za bibliotekarstvo Odsjeka za bibliotekarstvo i komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.*

⁸ *Govorimo o predmetu koji bi našao svoje mjesto na dodiplomskom i diplomskom studiju.*

Naravno da je najvažnije zajedničko nastupanje gore navedenih institucija/faktora i njihova saradnja s ministarstvima obrazovanja i nauke te ministarstvima kulture.

Taj isti institut također bi u saradnji s nadležnim ministarstvom i pedagoškim zavodima mogao raditi na osmišljavanju školskog predmeta (izrada nastavnog programa koji bi npr. imao izborni karakter u 3. i 4. razredu gimnazije), a koji bi se bavio informacijskim naukama i baštinskim sektorom (na način koji je prilagođen srednjoškolskim obrazovnim i pedagoškim normama). U školama također treba promovirati (kao sastavni dio obrazovnog programa) tzv. »manje poznata zanimanja«, odnosno zanimanja koja se, između ostalog, obavljaju i u baštinskim ustanovama.⁹

Na regionalnom nivou trebalo bi se dogovarati i tražiti rješenja za adekvatan i održiv model upravljanja i organiziranja (u onom ekonomskom aspektu) institucija i ustanova kulture i kulturne djelatnosti uopće. Tu bi se moglo raditi na osmišljavanju i poticanju otvaranja odsjeka ili bar katedre na ekonomskim fakultetima u regiji, a koji bi se bavili menadžmentom u kulturi, odnosno njenim djelatnostima. Oni bi također vjerovatno nastajali postepeno iz nekih akademskih seminara, tečajeva i sl. Baštinska djelatnost bi, pored umjetnosti i drugih sektora, odnosno oblasti u kulturi, također i ovdje našla svoje mjesto, odnosno model upravljanja i organiziranja baštinskog sektora i baštinskih ustanova bio bi predmet bavljenja na ovom odsjeku ili katedri.

Promjene bi, također, pratile i sistem polaganja stručnih arhivističkih, bibliotečkih i muzejskih ispita koji bi morali biti usklađeni s međunarodnim i regionalnim standardima. Oni bi se morali osmisliti u formi izvjesnih tečajeva, kurseva ili seminara i usklađivati preko strukovnih udruženja, baštinskih ustanova ali i u saradnji s formiranim institutom za informacijske nauke, odnosno kasnije s Odsjekom za informacijske nauke. Ti seminari ili tečajevi pratili bi razvoj baštinske djelatnosti, kao i njene potrebe u našoj zemlji te razvoj struke u regionu i Evropi.

Stvaranje ranije spomenutih preduvjeta, podizanje nivoa saradnje i koordinacije svih zainteresiranih i odgovornih za ove procese, uvođenje reda i osmišljavanje svrsishodnih i kvalitetnih programa i projekata uzajamno je povezano s dovodenjem i ulaganjem u kvalitetne predavače, autore, voditelje, akademske profesore i ostale stručnjake te s izradom kvalitetne literature, brošura i raznih drugih pisanih radova, članaka i skripti kao i naučno-nastavnog plana i programa.

ZAKLJUČAK

Svjesni smo da je u vezi s nabrojanim pitanjima riječ o procesima dugog trajanja i da je za njihovu sprovedbu potrebna i pomoć države, odnosno nadležnih državnih institucija. Nažalost, mnogi u Bosni i Hercegovini mišljenja su da se s oslanjanjem na pomoć države kreće u jedan neizvjestan i nesiguran projekat. Upravo zbog toga važno je da u vezi s nekim ključnim strateškim pitanjima, a obrazovanje jeste jedno od tih pitanja, baštinska i akademska zajednica zauzmu jedan zajednički

---

⁹ Primjer toga jesu dvije publikacije Edicija *Nedovoljno poznato, knjiga I: 10 nedovoljno poznatih zanimanja*, izdavač: NVO Asocijacija za interkulture aktivnosti i spašavanje naslijeđa u BiH / ALASN-a, JU Muzej Sarajeva u saradnji sa JU Historijski arhiv Sarajevo. Ovo bi svakako trebalo naći svoje mjesto u srednjoškolskom obrazovanju.

stav te da podignu nivo saradnje i koordinacije. Ovdje se također postavlja i pitanje odgovornosti, kako one političke, tako i one akademske i strukovne.

Zaista otužno, blesavo, nelogično, gotovo i smiješno izgleda ta nesaradnja, nerad i nekomunikacija, pod krinkom nekih političkih iliti nacionalnih suprotnosti, od strane nekih akademskih i baštinskih institucija, udruženja i pojedinaca u Bosni i Hercegovini (plašt pod kojim se zapravo prikriva neodgovornost, nesposobnost, nerad i neznanje), u vremenu kada se na regionalnom i evropskom nivou moraju poduzimati i poduzimaju se zajedničke inicijative za rješavanje zajedničkih problema i unapređenje standarda djelovanja i usluga.

Kako bi se unaprijedila kadrovska politika, odnosno kako bi se izradila strategija kadrovske politike u baštinskim djelatnostima, potrebno je unaprijediti obrazovanje i strukovno educiranje. To istovremeno, pored bibliotekarstva, znači i etabliranje arhivistike i muzeologije kao dijela informacijskih nauka u akademskim nastavno-naučnim programima. Time bi započeo i proces stvaranja naučnog diskursa u ovoj oblasti u Bosni i Hercegovini.

Ni sami trenutno nismo sigurni koliko su prijedlozi navedeni u posljednjem poglavlju realni i ostvarivi te da li su i oni samo naše (puste) želje, a ne neke realne polazne tačke koje bi poslužile kao dobra osnova za daljnju nadogradnju. Jedno je sigurno, a to je da će sve ovo navedeno biti jedan dugi proces trajanja i da bez ispunjavanja navedenih preduvjeta teško možemo bilo šta pozitivno očekivati.

SUMMARY

EDUCATION AND TRAINING AS PART OF THE STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF HERITAGE INSTITUTIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Archival, library and museum professions and activities in Bosnia and Herzegovina can not be considered separately and not perceived the overall situation of heritage activities. Education is an essential element in the creation of personnel policies in the heritage sector and a prerequisite for successfully coping with the challenges and problems the heritage industry and culture in general in Bosnia and Herzegovina is facing.

It is very important to create conditions for developing a strategy to deal with cultural policy, education, heritage institutions, activities and services, and information technologies in the heritage sector. By this we mean quality and open collaboration within the whole heritage sector (institutional and non-institutional). This sector in Bosnia and Herzegovina must work to improve the mutual linking (organization, association, or through joint projects) and common occurrence.

Archival, museum and library professions and the whole heritage industry in Bosnia and Herzegovina must have a common position on some important issues. Education in relation to the heritage sector is definitely one of those questions. Library, museum and archival sciences are necessary to define and establish themselves as information sciences and as such introduced in academic science and curriculum. The starting point would be the establishment of an Institute for Information Science, from which a Department of Information Science would arise.

The Institute would work on designing and creating materials that would go into teaching and research programs in other departments - close to heritage activities.

Another important part is finding an appropriate model of management and organization of institutions of culture and cultural activities in general - the so called management in culture (academic teaching and scientific programs, objects, or even a department at the faculties of economics to deal with this issue).

Also important and necessary is cooperation and coordination between the heritage sector, universities, the Academy of Arts and Sciences and various faculties, departments in Bosnia and Herzegovina and the region. Of course, in the end, their cooperation with relevant ministries is the most important.